

Een wereldomspannend boek en de Spaanse Nutella

over *Proyecto nocilla* van Agustín Fernández Mallo

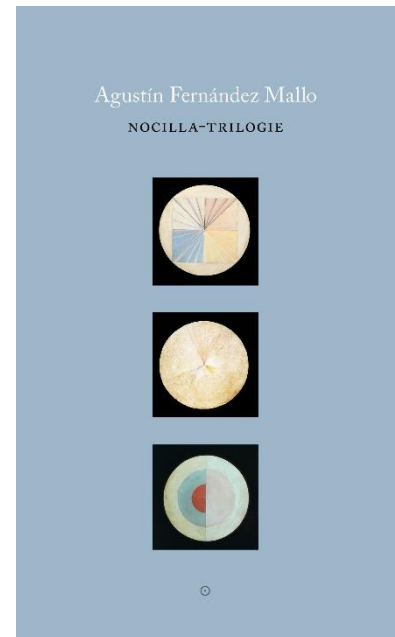
door **Adri Boon**

Plof. Of nee, boink. Anderhalf pond schoon aan de haak kwam er uit de dikke envelop die de bezorger met moeite door de brievenbus had gewurmd. Dat was het boek dat nu is genomineerd voor de Europese Literatuurprijs. Of eigenlijk zijn het drie boeken – een trilogie in één band. Hoe werd ik de vertaler van dit werk?

Er was een tijd dat ik aan meerdere vertalingen tegelijk werkte, of bij het ene boek al wist wat de volgende opdracht zou zijn. Maar dat is voorbij. Soms vallen er gaten. En dan ga je de boer op. In mijn geval met een Spaanse *vie romancée* van de Franse componist Olivier Messiaen. Ik kreeg enkele reacties op mijn promotiemail, sommige direct, andere vaag afwijzend. Geen enkele uitgeverij hapte toe. Toen bedacht ik dat ik nog één uitgeverij was vergeten te benaderen. Koppernik, een relatief nieuwe naam. En die toonde belangstelling. Weliswaar niet voor de roman die ik voorstelde, maar ze waren laaiend enthousiast over een ander Spaans boek, en zo hoorde ik voor het eerst van de schrijver Agustín Fernández Mallo en zijn *Proyecto nocilla*.

Toch vreemd. Al lang geleden heb ik het megalomane streven opgegeven om ‘bij te houden’ wat er gebeurt binnen de Spaanstalige letteren. Of zelfs alleen maar binnen de Spaanse letteren. Het is gewoon niet te doen. Maar elk half jaar breng ik wel een bezoek aan Barcelona, waar ik lang heb gewoond, en dan ga ik steevast eerst naar mijn favoriete boekhandel. Ik snuffel er rond, laat mijn blik over de tafels gaan, blader, lees een bladzijde, sla titels en namen op in mijn geheugen. Maar *Proyecto Nocilla* was me kennelijk ontgaan.

In de romans die, grofweg, de laatste veertig jaar door Spaanse auteurs zijn geschreven is het franquisme – in welke vorm ook – bijna nooit ver weg. Logisch. Als vijf jaar bezetting, in de loop van de afgelopen vijfenzeventig jaar, tot op de dag van vandaag, in Nederland al zo’n enorme stroom aan literatuur heeft opgeleverd, wat dan te denken van een burgeroorlog gevolgd door vijfendertig jaar dictatuur. Daar is geen ontsnappen aan, zo lijkt het. Maar Agustín Fernández Mallo – geboren in 1967 – schrijft een Franco-vrije trilogie die zich, op enkele pagina’s na, bijna geheel afspeelt buiten de landsgrenzen: in de VS, in Thailand, in een fictieve sovjet-republiek, in Parijs, in Londen, in Singapore, in micronaties, op een eiland ten

zuiden van Sardinië, op een boorplatform in zee... Of misschien is het juist te zeggen dat de boeken zich situeren in de verbeelding.

Vertalen is, in letterlijke zin, het omzetten van een tekst uit de ene taal in een andere taal. *Taal is echt mijn ding*, zou op het T-shirt van een vertaler kunnen staan. En dat klopt. Je zult een zeer goede beheersing moeten hebben van de taal waarin die tekst is geschreven. En moeten weten hoe je je toegang verschaft tot al die hoeken en gaten van – in dit geval het Spaans – waar je nog nooit eerder bent geweest. En toch. En toch is dat misschien uiteindelijk niet het belangrijkste. Elk boek – en dit klinkt banaal – is de poort naar een wereld. Een wereld die bestaat uit beelden, uit sferen, uit verwijzingen, uit tinten. Als vertaler moet je die wereld zien binnen te dringen, te veroveren. Een woord, een uitdrukking, opzoeken en doorgronden is meestal eenvoudiger dan een sfeer treffen, een beeld overhevelen, een verwijzing herkennen en naadloos inbedden, meegaan in een manier van denken. De wereld die in een boek wordt opgeroepen hoeft niet samen te vallen met de wereld waarin de schrijver zich beweegt, de vertellende stem – als daar sprake van is – hoeft niet samen te vallen met de stem van de auteur. Toch gebeurt het maar zelden dat een schrijver zichzelf helemaal weet ‘uit te zetten’. Als vertaler ontwikkel je een detectievermogen om snel de fixaties van de schrijver in kaart te brengen – bepaalde uitdrukkingen, beelden of zinswendingen die, als stopwoordjes in gesproken taal, met regelmaat terugkeren en zelfs worden toebedeeld aan de meest uiteenlopende personages.

Ik zeg dit omdat in het geval van de *Nocilla-trilogie* de schrijver zo duidelijk zijn best heeft gedaan om zijn eigen stem ondergeschikt te maken aan het *gesamtkunstwerk* dat hem voor ogen stond. De trilogie is te beschouwen als een collage van teksten waarvan – in de eerste twee delen – vele niet van de hand van Mallo zelf zijn en merendeels vertalingen uit het Engels betreffen. Zo is er het telkens terugkerende begin van het script van Coppola's *Apocalyps Now*, met steeds een zinnetje erbij, dat fungeert als een *leitmotiv*. Voor Nederlandse cinefielen staat dat soort Amerikaanse cultfilms in het geheugen gegraveerd in het Engels – anders dan in Spanje waar de meeste films nog steeds worden nagesynchroniseerd. Dus heb ik die fragmenten niet vertaald uit het Spaans in het Nederlands maar ‘gereset’ naar de oorspronkelijke tekst.

Mallo heeft in zijn trilogie tal van korte teksten van wetenschappers opgenomen – Roger Penrose, Jerome Segal, F.G. Heath, Jeff Rothenberg, Greil Marcus. Je treft er citaten in aan uit een gerenommeerd poptijdschrift, een strip, hier en daar wiskundige en natuurkundige formules. Schrijvers als Calvino, Borges, Julio Cortázar, Octavio Paz, Raymond Carver, Marguerite Duras passeren de revue, net als *tranches de vie*, fragmenten uit het bestaan van

anonieme mensen: een Amerikaanse soldaat in Irak die verliefd wordt op een Irakese vrouw, een vader die met zijn kind op weg is naar een boulderwedstrijd, twee jochies die via een in ongebruik geraakte oliepijpleiding proberen te ontsnappen... Sommige van die fragmenten lijken een voorzichtige verhaallijn te vormen, andere lopen dood. Het derde boek opent met één lange meanderende zin, pas na zestig bladzijden volgt de punt.

De schrijver is van huis uit natuurkundige, een bèta met belangstelling voor cultuur die alles met elkaar in verbinding wil brengen, vleselijke lust met logica op het hoogste niveau, exacte wetenschap met literatuur. Misschien laat de trilogie zich vatten onder de banier: *science meets art*.

En waarom is ‘*nocilla*’ eigenlijk niet vertaald? Dat is toch gewoon hazelnootpasta, het Spaanse zusje van Nutella? Ja, klopt. Maar in de trilogie komt een verwijzing voor naar een nummer van de Spaanse rockgroep Siniestro Total. De tekst bestaat bijna geheel uit de ironisch gezongen (nou ja, eerder uitgebraakte) reclameslogan *Nocilla ¡Qué Merendilla!* (Nocilla, voor een heerlijk tussendoortje!) En in het derde boek wordt in een fragment dat zich afspeelt in Thailand gerept van ‘...die dagen van moesson en Thaise Nocilla...’ Nocilla is een typisch Spaans product; Nutella is een internationaal bekend merk.

Toen ik bericht kreeg dat de *Nocilla-trilogie* op de longlist van de Europese Literatuurprijs stond was ik blij verrast. Waarom? In het stuk over vertaalde literatuur van Toef Jaeger in de *NRC* (7 april) wordt Jessica Nash (uitgeefster Atlas Contact) aangehaald, die een afname van onbekende stemmen uit het buitenland voorspelt. Agustín Fernández Mallo is zo’n ‘onbekende stem uit het buitenland’ maar verdient het om gelezen te worden.

***

Vertalersgeluktournee

27 april 2022

Adri Boon studeerde Spaanse taal- en letterkunde aan de Universiteit van Amsterdam. Hij woonde langere tijd in Barcelona, Lissabon en Madrid. Sinds 1988 vertaalt hij literaire boeken uit het Catalaans, Portugees en Spaans. Auteurs van wie hij werk heeft vertaald zijn o.a. Eça de Queiroz, Benito Pérez Galdós en Josep Pla. Ook geeft hij les aan de Vertalersvakschool en verzorgt hij incidenteel workshops.

Agustín Fernández Mallo werd in 1967 geboren in La Coruña en is een gediplomeerde fysicus. De *Nocilla-trilogie*, gepubliceerd tussen 2006 en 2009, baande de weg voor een nieuwe generatie Spaanstalige schrijvers die bekendstaat als de 'Nocilla-generatie'. In 2018 verscheen zijn meest recente roman *Trilogía de la guerra*, die bekroond werd met de Biblioteca Breve Prize.